



Γιώργος Λαμπρινίδης

Η διαχείριση της τρέχουσας κρίσης από την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας μοιάζει πραγματικά αλλοπρόσαλλη. Είναι τέτοιες οι παλινωδίες της που έχουν δώσει απεριόριστο υλικό στην σάτιρα και την κριτική. Από όπου κι αν το πιάσει κανείς, προκύπτει αβίαστα το ερώτημα: μα είναι δυνατόν να κυβερνάει αυτός ο θίασος την χώρα σε μια τόσο δύσκολη περίοδο; Η πρώτη σοβαρή απάντηση που έρχεται στο νου είναι ότι το κράτος αποδεικνύει στην πράξη μια ισχύ που είναι ικανή να διατηρεί την κοινωνική συνοχή ακόμα και με αυτήν την κυβέρνηση στο τιμόνι του, ακόμα και με 100 νεκρούς σε μια μέρα, ακόμα και σε συνθήκες που προσιδιάζουν σε συνθήκες πολέμου. Από πού λοιπόν αντλεί αυτήν την ισχύ το κράτος; Έχει το ίδιο κάποια μαγική δύναμη; Είναι το μονοπώλιο της βίας; Η Ιδέα του Χέγκελ; Τι είναι το κράτος και ποιος κυβερνάει επιτέλους αυτόν τον τόπο; Αυτά τα ερωτήματα δεν είναι καινούρια, απλά επανέρχονται με ενισχυμένη επιτακτικότητα σε περιόδους θύελλας και αναταραχής όπως αυτή που διανύουμε και, κυρίως, αυτή που έρχεται.

Μια προκαταρκτική παρατήρηση αφορά τη σχέση κυβέρνησης – κράτους. Η άποψη ότι το κράτος είναι όμηρος της κάθε κυβέρνησης μπορεί να έβρισκε άλλοτε κάποια επιφανειακά στοιχεία να στηριχτεί, αλλά μετά τα μνημόνια έχει κατατροπωθεί από την ίδια την πραγματικότητα. Τόσες διαφορετικές κυβερνήσεις, από τόσα διαφορετικά κόμματα, άλλοτε ορκισμένους εχθρούς, να εισηγούνται, ψηφίζουν, στηρίζουν και υλοποιούν με συνέχεια και συνέπεια 3-4 μνημόνια και χιλιάδες εφαρμοστικούς νόμους αποδεικνύουν ότι αν υπήρχε ποτέ μια σχέση ομηρίας, τότε μάλλον λειτουργούσε ανάποδα, δηλαδή οι κατά καιρούς κυβερνήσεις ήταν όμηροι του κράτους. Ας αφήσουμε λοιπόν τις λεπτές αποχρώσεις των πολύχρωμων, έως και παρδαλών, κυβερνήσεων που είχαμε τα τελευταία 10 χρόνια κι ας μείνουμε στο κράτος που φαίνεται να είναι κάτι πιο βαθύ που τις ενώνει.

Θα θυμηθεί ίσως κανείς μια σειρά από σχετικά ιδεολογήματα που έκαναν την εμφάνισή τους στην περίοδο της (πρώτης) κρίσης του 2008 και που τα περισσότερα ξέφτισαν αργότερα. Ένα τέτοιο ήταν το επιχείρημα της (Γερμανικής) κατοχής. Αυτό το επιχείρημα ήταν κεντρικό στο δημόσιο διάλογο και μάλιστα υιοθετήθηκε από τη σοσιαλδημοκρατία που συμπύκνωσε την ανάταση της εθνικής παλιγγενεσίας στην ατάκα του Τσίπρα: «Go back madam Merkel». Είναι κρίμα που τα κακά αγγλικά του πρώην πρωθυπουργού κατοχύρωσαν αυτήν την ατάκα σαν καρικατούρα της ιδεολογικής αντιπαράθεσης που βρισκόταν πίσω της. Το επιχείρημα υπέκρυπτε ένα «παιδιά σηκωθείτε», όπου τα «παιδιά» ήταν μια μερίδα του κεφαλαίου που ζητούσε μια καλύτερη διαπραγμάτευση, απέναντι στην άνευ όρων αποδοχή της παραμονής στο ευρώ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Θεσ η αύξηση της σημασίας του Αμερικανικού παράγοντα, δηλαδή τα πετρέλαια της περιοχής, θεσ η συμφωνία των Πρεσπών που απέδειξε ότι η Ελλάδα έχει τουλάχιστον μισό προτεκτοράτο, έστω και στο μέγεθος Δήμου, πλέον κανείς στην κυρίαρχη πολιτική σκηνή δεν λέει «go back» σε κανέναν, ειδικά αν αυτός είναι διαβολικά καλός. Να το πούμε αλλιώς: μας έπεισε ο Άδωνις ότι ήταν άδικο να παίρνει τη δόξα ο Τόμσεν για μέτρα που επέβαλε το ελληνικό κράτος.

Μια άλλη ωραία ιστορία ήταν αυτή που τα έριχνε όλα στους τραπεζίτες, το τοκογλυφικό παρασιτικό κεφάλαιο, λες και υπάρχει άλλο, υγιές, όμορφο και τίμιο. Πάλευε ο αγνός βιομήχανος και του έπινε το αίμα η τράπεζα, όπως το πίνει κι από τον εργάτη. Εντάξει, σε καμιά οκτακοσαριά χιλιάδες βιομηχανικούς εργάτες αυτό το επιχείρημα μπορεί να μην έπιασε ποτέ καλά, αφού ήξεραν από πρώτο χέρι την ...ευσπλαχνικότητα του αφεντικού τους και την αληθινή βάση για την «υγεία» της επιχειρηματικότητάς του. Από την άλλη, δεν θα αποτελούσε έκπληξη να έπιανε το παραμύθι ακόμα και σε κάποιους από αυτούς, αφού συχνά κανείς ανταλλάσσει την πραγματικότητα με μια ωραία ιστορία, με έπαθλο μια πιο άνετη θέση στον καναπέ του. Εν πάσει περιπτώσει, με τις ανακεφαλαιοποιήσεις των τραπεζών αυτό το ιδεολόγημα έπρεπε να τελειώσει δια παντός, διότι θα έπρεπε να εξηγηθεί πώς γίνεται να παραμένει η διοίκηση των τραπεζών στα χέρια των κεφαλαιοκρατών, όταν αυτές είχαν πρακτικά εξαγοραστεί από το κράτος. Κι ακόμα κι αν βρισκόταν τρόπος εξήγησης, πάλι το κράτος θα έφταιγε.

Ας δούμε όμως το ερώτημα από την ανάποδη: ποιος δεν κυβερνά. Είναι νομίζω ξεκάθαρο και στον τελευταίο ότι σε καμιά περίπτωση δεν κυβερνά ο λαός, οι εργαζόμενοι, η φτωχή αγροτιά, οι μικροί επαγγελματίες και έμποροι. Πώς το ξέρουμε αυτό (πέρα από την κοινή εμπειρία όσων ζουν σε αυτόν τον τόπο); Επειδή κάθε μέτρο που δεν χειροτέρεψε ή έστω βελτίωσε οριακά τη ζωή του λαού, όσο εξαιρετικά σπάνιο κι αν ήταν, πάρθηκε για άλλο λόγο και μόνο παρεμπιπτότως κατάφερε να μην τον πλήξει. Ξαναγυρνάμε αν θέλετε και πάλι στην Αλέκα και στην δήλωση που έκανε την ώρα που ακόμα δεν είχε κατακάτσει η σκόνη από την πτώση των δίδυμων πύργων, δήλωση που σημάδεψε μια ολόκληρη γενιά: **«Σημασία έχει να απαντήσουμε στο ερώτημα ποιος είχε το συμφέρον, το κίνητρο να πράξει κάτι τέτοιο. Αν απαντήσουμε σ' αυτό, θα μπορέσουμε να δούμε την προέλευση της ενέργειας»**.

Με δεδομένη την κυριαρχία των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων παραγωγής και την ηγεμονία του κεφαλαίου στο πολιτικό και ιδεολογικό πεδίο, αυτό που μας ενδιαφέρει είναι η σχέση του με το

κράτος. Υπάρχουν διάφορες θεωρίες για αυτήν τη σχέση, αλλά δεν είναι ο σκοπός μας να κάνουμε εδώ εκτεταμένη παρουσίαση αυτών των θεωριών. Παρ' όλ' αυτά, αξίζει να παρατηρήσει κανείς ότι το κράτος δεν μπορεί να είναι *ταυτόχρονα και πάντα* ο θεματοφύλακας των μακροπρόθεσμων συμφερόντων της αστικής τάξης κι ο υπάλληλός της. Δεν μπορεί *ταυτόχρονα και πάντα* να είναι εργαλείο προς όφελος του γενικού συμφέροντος του κεφαλαίου συνολικά και κάποιου συγκεκριμένου κεφαλαίου, ακόμα κι αν αυτό το τελευταίο είναι το κυρίαρχο σε μια δοσμένη ιστορική συγκυρία. Μπορεί να ισχύει άλλοτε το ένα κι άλλοτε το άλλο, ανάλογα με την ιστορική περίοδο. Εξάλλου, οι ανατροπές των σοσιαλιστικών καθεστώτων έδειξαν ότι η θεωρία κράτους πρέπει να λάβει υπόψη της ανεπτυγμένο μονοπωλιακό καθεστώς χωρίς αντίπαλο δέος, κάτι που έγινε για πρώτη φορά μετά τη δεκαετία του 1990.

Τούτου δοθέντος, μπορεί κανείς να εξετάσει τις συγκεκριμένες σχέσεις που επικρατούν σε μια χώρα (γεωγραφική περιοχή), σε μια δοσμένη περίοδο. Οι σχέσεις αυτές δεν αλλάζουν από τη μια μέρα στην άλλη και προσδιορίζονται από την ίδια τους την ιστορία συνήθως, πλην εξωτερικών στρατιωτικών επεμβάσεων και λοιπών βίαιων εξελίξεων.

Η σχέση κεφαλαίου και κράτους είναι ιστορικά καθορισμένη. Μεταβάλλεται ανάλογα με τις ανάγκες της αναπαραγωγής του κεφαλαίου. Η μεταβολή αφορά στην εγγύτητα της σχέσης και μπορεί να περιλαμβάνει μια σχετική απόσταση ή ακόμα και την σύμφυση στην περίπτωση που το κεφάλαιο αναλαμβάνει το ίδιο να στελεχώσει το κράτος, ή τουλάχιστον κάποιες θέσεις κλειδιά του· ή την περίπτωση που το κράτος αναλαμβάνει σημαντικά στάδια της αναπαραγωγής του κεφαλαίου.



Αυτό το ιστορικό πλησίασμα ή η απομάκρυνση εξαρτώνται από συγκεκριμένους παράγοντες. Σίγουρα η κρίση, ο πόλεμος, η απειλή της αστικής δημοκρατίας και ο ξεσηκωμός των εργατών και γενικώς οι δυσκολίες στην αναπαραγωγή φέρνει τους δύο πιο κοντά. Η σύγχρονη μορφή διαχείρισης της κρίσης αποτελεί σημαντικό και καθοριστικό παράγοντα της σχέσης κεφαλαίου-κράτους. Η χρονική επιμήκυνση της κρίσης, η κάλυψη

άμεσων αναγκών της αναπαραγωγής του κεφαλαίου, μέρα με τη μέρα, τα βραχυπρόθεσμα συμφέροντα καθώς και το τι κάνουν οι ανταγωνιστές διαμορφώνουν την ιστορική συγκυρία.

Πώς παίρνονται όμως οι αποφάσεις; Ποιος είναι ο μηχανισμός διαβίβασης των αναγκών του κεφαλαίου στο κράτος και μάλιστα με άμεσο και λειτουργικό τρόπο; Εδώ σημαντικό ρόλο παίζουν τα διάφορα (διοικητικά) συμβούλια με μικτή σύνθεση κρατικών αξιωματούχων και φορέων του κεφαλαίου, με πιο χαρακτηριστική περίπτωση την Τράπεζα της Ελλάδος. Άλλες

τέτοιες περιπτώσεις είναι τα Διοικητικά Συμβούλια ουσιαστικά κρατικοποιημένων τραπεζών, τα διάφορα Επενδυτικά Ταμεία, οι λεγόμενοι Ενδιάμεσοι Φορείς προγραμμάτων ενίσχυσης του κεφαλαίου, τα Επιχειρηματικά Επιμελητήρια, τα σχήματα υλοποίησης Συμπράξεων Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα (ΣΔΙΤ), ο διορισμός διοικήσεων δημόσιων οργανισμών από τον ιδιωτικό τομέα κλπ. Αυτός ο μηχανισμός είναι άμεσος αλλά κατακερματισμένος. Σε αυτό το μηχανισμό επιδρούν ενοποιητικά και εξομαλυντικά τα διάφορα φόρα και οι εταιρείες συμβουλευτικής (consulting) που φέρνουν στο ίδιο τραπέζι όλες τις μερίδες του κεφαλαίου και τον κρατικό μηχανισμό. Το κράτος δεν υλοποιεί (όλες) τις προτάσεις που προκύπτουν από αυτές τις συναντήσεις και από τις συμβουλευτικές εταιρείες, για τον απλούστατο λόγο ότι και αυτές είναι συχνά αντιφατικές. Υλοποιεί όμως κάποιες από αυτές, ενώ κρατάει τις άλλες για το μέλλον. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι η ζύμωση αυτή κεφαλαίου και κρατικού μηχανισμού δημιουργεί μια κοινή αντίληψη - το κράτος ακούει την αστική τάξη.

Τι συμπεράσματα μπορούμε να βγάλουμε από τις παρατηρήσεις αυτές; Πρώτον, όσο πιο πολύ δυσκολεύει η αναπαραγωγή του κεφαλαίου, και αυτή αναμένεται να δυσκολέψει πολύ περισσότερο το επόμενο διάστημα (και) στην Ελλάδα, τόσο πιο πολύ θα πλησιάζει το κεφάλαιο στο κράτος. Εδώ δεν χωράνε «ιδεολογίες», «νέο-φιλελευθερισμοί» και λοιποί συναισθηματισμοί. Στο άμεσο μέλλον, το κράτος θα γίνει ένα με το κεφάλαιο, θα δώσει τα πάντα, ακόμα κι αν στην σημαία της κυβέρνησης που βρίσκεται στο τιμόνι του κράτους γράφει «*laissez faire*» με τα μεγαλύτερα δυνατά γράμματα. Από αυτήν την άποψη, μια κυβέρνηση με κορμό το ΣΥΡΙΖΑ είναι πιο βολική, θα εκτίθεται λιγότερο.

Δεύτερον, αυτό το πλησίασμα κεφαλαίου – κράτους θα αυξήσει ακόμα περισσότερο τον αυταρχισμό. Ο αυταρχισμός του κεφαλαίου απέναντι πρώτα και κύρια στους εργάτες αλλά και τις άλλες τάξεις που εκμεταλλεύεται έμμεσα το μεγάλο κεφάλαιο, εκφράζεται πάντα και μέσα από το κράτος. Όμως, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το κεφάλαιο, σε συνθήκες αστικής δημοκρατίας είναι πιο αυταρχικό από το κράτος. Δεν υπάρχει πρόστιμο του κράτους που να πλησιάζει σε τρομοκρατία την απόλυση και την ανεργία. Κι από το πρόστιμο μπορεί και να τη σκαπουλάρει, από την απόλυση είναι πολύ πιο δύσκολο. Εξάλλου, φανταστείτε ότι ο [Αγούδημος έδινε εντολές στα σώματα ασφαλείας](#) εναντίον των ναυτεργατών με κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ κι αντίπαλο δέος της επάρατη δεξιά. Με αυτήν την έννοια, η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας με τα ακροδεξιά στοιχεία που έχει μαζέψει από όλο το πολιτικό προσωπικό του κεφαλαίου είναι πολύ καταλληλότερη και εκτίθεται λιγότερο.

Τρίτον, σε αυτό το πλαίσιο η ανάληψη της εξουσίας και τυπικά ταυτίζεται με την ανάληψη της κυβέρνησης. Το πλησίασμα κράτους – κεφαλαίου διαλύει τις αυταπάτες ή το ρεφορμισμό των μεταβατικών προγραμμάτων και ζορίζει την σοσιαλδημοκρατία. Από τη μία, ανάγκη του κεφαλαίου για σταθερότητα στην υπηρετήση της αναπαραγωγής του, σύρει την σοσιαλδημοκρατία πιο κοντά στην «δεξιά», όπως έγινε και στο πρόσφατο παρελθόν όταν ΠΑΣΟΚ και Νέα Δημοκρατία έσπασαν τον πάγο της συγκυβέρνησης «αριστεράς – δεξιάς». Ούτως ή άλλως, τα δύο κόμματα [συγκυβερνούν στην πράξη](#) και στα ουσιαστικά για το λαό ζητήματα κι

ας μην δέχθηκε η Νέα Δημοκρατία τη χείρα βοήθειας που έτεινε ο ΣΥΡΙΖΑ για Υπουργό Υγείας κοινής αποδοχής.

Από την άλλη όμως, η ανάγκη του λαού για επιβίωση σε αυτήν την συγκυρία περνάει μέσα από την αμφισβήτηση των θεμελίων του κεφαλαιοκρατικού συστήματος και των σχέσεων παραγωγής του. Ένα κι ένα κάνουν δύο κι όλοι έχουν όλα τα απαραίτητα στοιχεία για ν' αποφασίσουν. Η απόφαση για τον λαό είναι απλή: αυτός να πάρει πρέπει την εξουσία. Υπάρχει ένα Κόμμα που εδώ και πάνω από έναν αιώνα παλεύει γι' αυτό.

